

УДК 639.1.052/.053:338.48

МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МИСЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ

Евеліна Кульчицька

*Національний лісотехнічний університет України,
вул. Ген. Чупринки, 103, м. Львів, Україна, 79057,
e-mail: evelina@mail.lviv.ua*

Проаналізовано розвиток мисливського туризму в різних країнах. Описано типові форми мисливського туризму в цих країнах та їхню економічну роль у національному або регіональному контексті. Досліджено еколого-економічні аспекти розвитку мисливського туризму в Україні. Враховуючи міжнародні тенденції розвитку міжнародного туризму, сформувано рекомендації для забезпечення прибуткової діяльності мисливських господарств в Україні в рамках концепції сталого розвитку.

Ключові слова: мисливський туризм, мисливські господарства, сталий розвиток.

Туристична індустрія, в якій задіяні 10% усіх трудових ресурсів світу, розвивається зростаючими темпами. В країнах Європейського Союзу 6% ВВП припадає саме на туристичну галузь [7, с. 6]. Один з видів туризму – мисливський туризм – і досі є незначним сектором туристичної індустрії. Однак результати досліджень багатьох науковців свідчать про високу економічну ефективність зазначеного виду туризму. Аналізуючи світовий досвід, І. В. Делеган зазначає, що «мисливський туризм може дати такі прибутки, які на порядок перевищуватимуть вартість деревини річної лісосіки за середньоевропейськими цінами» [3, с. 71]. У своїх дослідженнях Ю. В. Муравйов також зазначив, що «мисливське господарство в переважній більшості країн світу функціонує на принципах ринкових відносин і є високоприбутковою віткою національної економіки, яка поповнює федеральні та регіональні (місцеві) бюджети коштами, що надходять від оподаткування підприємств і організацій, які займаються відтворенням мисливської фауни, організацією полювання та туризму» [6, с. 5]. Для успішного розвитку мисливського туризму основним завданням організацій, що займаються веденням мисливського господарства, є охорона та відтворення мисливських ресурсів. Вагомий внесок у вирішення теоретичних і методологічних питань охорони, раціонального використання та відтворення мисливських ресурсів зробили В. Д. Бондаренко, І. В. Делеган, П. К. Динька, Ю. В. Муравйов, А. М. Волох, А. І. Гузій, А. П. Петров, І. М. Синякевич, Ю. Ю. Туниця. Однак в Україні здебільшого мисливські господарства залишаються збитковими.

Отже, метою представленого дослідження є виявлення сучасних тенденцій розвитку мисливського туризму у світі для формування рекомендацій із забезпечення прибуткової діяльності українських мисливських господарств в екологічно допустимих межах.

У посібнику «Мисливськогосподарське законодавство України» зазначено: «У

переважній більшості країн світу кількість мисливців тривалий час залишається досить значною. Відсоток їх від загальної кількості населення в Англії – 1,5, Франції – 3,8, Італії – 4,0, Фінляндії – 6,4, Норвегії – 6,0, Росії – 1,2, Канаді – 2,3, США – 9,4, Україні – 1,0. На одну тисячу жителів припадає мисливців у Фінляндії – 47, Італії – 39, Франції – 38, Швеції – 34, Іспанії – 28, Греції – 27, Австрії – 14, Чехословаччині – 9, в Україні – 10. За кількістю мисливців на 100 км² в Європі провідні місця посідають: Італія – 760, Франція – 365, Данія – 360, Англія – 205, Іспанія – 200, Греція – 190, Австрія – 120, Україна – 100, Болгарія – 75, Швеція – 62, Португалія – 39, Угорщина – 28, Польща – 22» [4, с.15].

Огляд іноземних досліджень засвідчив, що в Ісландії спостерігають зростання попиту на мисливський туризм, що призвело до зростання кількості підприємств, які надають такі послуги. Однак, здебільшого, ці підприємства, крім полювання, пропонують також інші послуги: рибальство, егерські послуги, послуги з проживання та харчування. Така тенденція характерна також для таких країн, як Фінляндія, Швеція, Канада тощо. Підприємства надають послуги як вітчизняним, так і іноземним мисливцям, хоча більше зацікавлені у наданні послуг іноземним мисливцям, адже вони зазвичай купують різноманітні пакети туристичних послуг, а також додаткові послуги. У багатьох регіонах Ісландії туризм все частіше розглядають як засіб економічного розвитку. Мисливський туризм забезпечує значний дохід сільському господарству під час сезону полювання. Однак інформація про реальний економічний вплив мисливського туризму обмежена, оскільки економічні ефекти від мисливського туризму не знайшли належного відображення в національних фінансових звітах, а статистика з мисливського туризму представлена фрагментарно. Отож дослідження здебільшого спираються на результати опитування мисливців та підприємств, що надають мисливські послуги.

Основними видами мисливського туризму в Ісландії є полювання на дрібну дичину та полювання на оленів. При полюванні на дрібну дичину тривалість полювання становить в середньому один день або менше. Завдяки полюванню на дрібну дичину створено 37 робочих місць у сільських місцевостях Ісландії. Полювання на оленів характерне тільки для Східної Ісландії. Тривалість таких мисливських турів становить в середньому 2–3 дні, причому витрати одного мисливця за тур становлять в середньому 39 847 ісландських крон (або 192 дол. США). А загальні витрати мисливців Східної Ісландії за 2009 рік сягають 53 млн ісландських крон (або 255 тис. дол. США), з яких понад 19 % іде на заробітну плату. Близько 26 робочих місць у Східній Ісландії створено завдяки полюванню на оленів. Загальні надходження Ісландії від продажу ліцензій на полювання 2009 року становили 96,85 млн ісландських крон (або 466 тис. дол. США) [7, с. 20–21].

Надходження мисливських господарств Львівської області від одного іноземного мисливця 2003 року становили в середньому 534 дол. США, а 2006 року – близько 1 000 дол. США. Середня тривалість перебування одного іноземного мисливця – 2–4 дні.

Для порівняння, у Східній Фінляндії мисливці витрачають 1 360–2 000 євро за один мисливський тур [7, с. 36] (для Фінляндії характерним є полювання на лося), у Німеччині – 1 250–3 000 євро за тур, а європейці загалом витрачають у середньому

1 200 євро за тур (Hofer, 2002). Причому майже половина німецьких мисливців здійснює полювання за кордоном [7, с. 44]. Витрати мисливців при полюванні у Південній Африці, на Алясці та в Канаді зазначено у табл. 1 [7, с. 95–96].

Таблиця 1

Порівняльний аналіз розвитку мисливського туризму у Південній Африці, на Алясці та в Канаді

Показник	Південна Африка	Аляска, США	Нунавут, Канада	Ньюфаундленд та Лабрадор, Канада
Мисливські ресурси	Африканський слон, буйвол, леопард, лев, носоріг	Американський бізон, чорний та бурий ведмеді, різні види оленів, вівці, лось, гірський козел, мускусний бик	Білий ведмідь, північноамериканський сірий ведмідь (грзлі), олень, мускусний бик, вовк	Різні види оленів, лось, чорний ведмідь
Середня тривалість одного туру	Від 7 до 21 дня	7 днів	10–14 днів	7 днів
Витрати мисливців за один тур	500 дол. США в день	2 500–20 000 дол. США	25 000–35 000 канадський доларів (CAD)	2 200 CAD – чорний ведмідь, 3 500 CAD – лось чи олень, 5 400 CAD – комбіновані полювання
Галузеві доходи	146 млн дол. США (2003 рік)	100 млн дол. США в середньому за рік	2,9 млн CAD щорічно	42 млн CAD щорічно
Кількість мисливців, осіб	7 000 (2003 рік)	90 000 (2001 рік)	518 (2001 рік)	5 724 (2005 рік)
Диверсифікація послуг мисливського господарства	Рибальство, різні види туристичних маршрутів (кінні, піші тощо), стрільба, гольф	Фотографування, екскурсії, спортивне рибальство, катання на байдарках	Катання на собаках та байдарках, різні види туристичних маршрутів, молодіжні програми, програми для жінок	Різні види туристичних маршрутів, рибальство, полювання на дичину, катання на снігоходах

У США мисливське господарство створює понад 700 тис. робочих місць

[4, с. 15]. На думку І. В. Делегана, держлісгоспи могли б здавати в оренду мисливські угіддя у такий спосіб, щоб забезпечити контрольованість усього процесу ведення мисливського господарства та полювання, мати гарантії належного рівня охорони, відтворення та раціонального використання тваринного світу. На подібних засадах управління державними лісами Чехія щороку отримує у вигляді орендної плати понад 60 млн крон (близько 3 млн дол. США) [2, с. 27]. Однак, на нашу думку, за існуючої законодавчої бази для України такий спосіб використання мисливських угідь є передчасним. «Існуюча система і організаційна побудова мисливства не забезпечує його високої ефективності, не завжди стимулює користувачів до охорони, відтворення та раціонального використання мисливських ресурсів» [4, с. 11].

Розвиток мисливського туризму в Україні досліджено на прикладі Львівської області. Площа мисливських угідь Львівської області станом на 1.01.2013 р. становить 1 595,6 тис. га, які закріплені за різними користувачами. Основна частка мисливських угідь Львівської області припадає на підприємства Львівського обласного управління лісового і мисливського господарства (ЛЮУЛМГ) – 24,1 %, на Українське товариство мисливців і рибалок (УТМР) – 21,9 %. Аналіз самоокупності ведення мисливського господарства засвідчив, що діяльність мисливських господарств Львівської області наразі є збитковою (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка самоокупності ведення мисливського господарства підприємствами
Львівської області
(розраховано за даними Львівського ОУЛМГ)

Користувачі мисливських угідь	Самоокупність ведення мисливського господарства, %											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Всього по Львівському ОУЛМГ	34,2	35,9	34,4	41,7	36,5	35,7	29,1	53,3	67,7	42,4	37,3	32,7
Інші підприємства області	14,2	9,6	20,2	20,6	23,9	26,0	35,4	31,5	25,6	27,8	36,0	42,2
Всього по Львівській області	24,2	18,9	26,9	29,9	29,0	28,8	33,2	37,3	34,4	30,7	32,7	34,4

З представлених результатів розрахунку бачимо, що тільки популяція кабанів досягла оптимальної чисельності упродовж 2008–2012 рр. Найбільший розрив між фактичним та оптимальним значенням спостерігається у кількості лосів, тому добування їх заборонено. Показник оптимальної чисельності може змінюватись майже кожен рік, оскільки він залежить від багатьох чинників (біотичних, абіотичних, антропогенних, мисливсько-господарських, міжвидових тощо).

Невідповідність фактичної кількості основних видів мисливських звірів оптимальним значенням «...пояснюється нераціональним веденням мисливського господарства в попередні роки, нераціональним використанням ресурсів мисливських тварин, виснаженням запасу звірів, порушенням структури популяції, браконьєрством» [1]. Щорічне збільшення площі мисливських угідь, яка припадає на одного штатного егеря, недостатність витрат на охорону і відтворення мисливських

тварин негативно впливає на боротьбу з браконьєрством та гальмує розвиток мисливського туризму в області.

Таблиця 3

Динаміка відповідності фактичної чисельності основних видів мисливської фауни оптимальним значенням в угіддях Львівської області (розраховано за даними Львівського ОУЛМГ)

Основні види мислив. фауни	Відношення фактичної чисельності мисливської фауни до її оптимальної кількості, %												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>У мисливських угіддях Львівської області</i>													
Лось	21,9	21,3	23,0	23,3	17,6	16,8	19,9	20,5	19,3	20,7	21,8	21,8	23,5
Олень благородний	33,1	32,3	34,3	34,9	35,1	36,8	36,9	42,4	46,0	45,4	48,3	51,2	51,8
Кабан	53,8	54,1	61,1	65,5	70,4	76,6	83,6	99,6	110,4	121,0	133,6	144,8	144,9
Козуля	40,2	43,7	47,9	51,8	55,4	58,5	61,3	70,7	75,5	78,5	82,9	86,0	86,6
Заць-русак	55,4	59,9	63,7	65,5	67,1	67,6	68,5	68,9	78,5	77,6	59,3	59,4	58,5
<i>у тому числі в мисливських угіддях Львівського ОУЛМГ</i>													
Лось	19,6	22,9	23,8	26,6	19,2	18,2	19,2	19,4	19,0	19,7	17,7	19,0	17,7
Олень благородний	50,9	49,6	52,6	55,1	50,8	45,8	47,5	57,1	67,1	61,2	63,1	64,8	64,5
Кабан	62,9	68,6	75,4	84,5	86,5	88,6	96,1	105,4	140,2	146,9	148,4	159,3	147,4
Козуля	49,2	56,4	58,7	65,2	68,2	67,3	71,3	80,4	100,3	100,0	98,5	101,2	99,5
Заць-русак	63,0	78,1	79,7	82,3	87,0	79,5	79,6	58,3	118,6	102,5	87,9	83,4	74,7

Враховуючи значення оптимальної та фактичної чисельності мисливських тварин на кожен мисливський сезон, встановлюють ліміти їхнього добування, які наразі є невисокими, що стримує розвиток мисливського туризму. Здебільшого мисливські господарства ліміти добування використовують повністю. Отже, для розвитку мисливського туризму необхідно інтенсифікувати зусилля господарств щодо доведення кількості тварин до їхнього оптимального рівня, що частково можливо за рахунок створення вольєрних господарств. Окупність витрат на створення та функціонування вольєрних господарств становить в середньому 2 роки.

Світовий досвід також вказує на доцільність розвитку альтернативного виду полювання – фотополювання, яке має дві переваги: відсутність травматизму та збільшення популяції звірів. Насамперед це актуально в умовах, коли фактична чисельність мисливських тварин не доведена до оптимальних значень або коли тварини є рідкісними та занесені до Червоної книги.

У Швеції полювання має давні традиції і є частиною шведської культури. Найпопулярнішим є полювання на лося. Зазначимо, що 55% досліджених підприємств Швеції, які надають мисливські послуги, розробляють екологічну політику для своїх підприємств з метою забезпечення екологічно збалансованої діяльності [7, с. 62]. Важливими чинниками розвитку мисливського туризму керівники цих підприємств вважають наявність відповідної інфраструктури, житла належної якості, освічених працівників та професійних егерів, правил, норм та інструкцій ведення мисливського господарства, маркетингової політики підприємства, налагодження співпраці

з іншими підприємствами для надання додаткових послуг та пошуку клієнтів, здійснення діяльності відповідно до вимог сталого (збалансованого) розвитку.

Аналіз структури витрат на ведення мисливського господарства в угіддях Львівської області засвідчив, що основна частка витрат переважної більшості господарств припадає на заробітну плату, а не на охорону і відтворення мисливських ресурсів та розвиток інфраструктури, що певною мірою гальмує розвиток мисливського туризму. Зокрема, 2012 року частка витрат на заробітну плату у витратах на ведення мисливського господарства в угіддях Львівської області становила в середньому по області 55 %, а по підприємствах ЛОУЛМГ – 61 %.

Питома вага витрат на охорону і відтворення мисливських ресурсів у загальних витратах мисливських угідь Львівської області 2012 року, порівняно з 2001 роком, практично не змінилась і становить в середньому 30 %. Результати аналізу структури витрат на охорону і відтворення мисливських тварин засвідчили, що значна частка цих коштів припадає на заходи, які пов'язані з відтворенням ресурсів мисливських тварин та *біотехнією*, тобто з комплексом різноманітних господарських робіт, спрямованих на поліпшення умов існування, розмноження та збільшення чисельності мисливської фауни.

Із 1974 року функціонує одна з найбільших у Європі мисливських агенцій «Diana Hunting Tours», яка організовує мисливські тури в понад 30 країнах світу. Щороку агенція видає журнал, в якому розміщують пропозиції цих турів. У журналі можна знайти короткий опис країн, в які пропонують тури, характеристику їхніх мисливських ресурсів, вартість турів, розцінки на послуги, які не увійшли у вартість туру, фотографії мисливських угідь, опис наявної інфраструктури тощо. Вказують також інші визначні місця країни, куди можна організувати екскурсії. Однак у журналі відсутні пропозиції мисливських турів в Україну, що підтверджує необхідність інтенсифікації зусиль щодо забезпечення належної реклами, рівня маркетингу, а також побутових умов для туристів у мисливських господарствах.

Погоджуємось з думкою В. Д. Бондаренка, А. М. Дейнека, В. Р. Бурмаса, П. Б. Хоецького та В. П. Ходзінського, які вважають найперспективнішими в сучасних умовах мисливські господарства, що можуть надавати мисливцям комплекс мисливського господарських і сервісних послуг, де, окрім мисливських, можуть надавати послуги, не пов'язані з полюванням: показ туристам (екскурсантам) тварин здалеку, надання можливості фотографувати тварин тощо [4, с. 13, 14]. Причому аналіз іноземних праць засвідчив, що це є загальносвітовою тенденцією. Зокрема, близько 70 % операторів мисливського туризму в Канаді мають доволі диверсифіковану сферу послуг і протягом останніх кількох років їхня кількість постійно зростала (John Hull, Carol Patterson, Greg Davidson, 2010) [7, с. 100]. Близько 25 % опитаних шведських компаній, які надають мисливські послуги, взагалі не вважають себе мисливськими, оскільки мисливський туризм – це тільки один із видів туристичного продукту, який вони пропонують. Причому під час розроблення туристичного пакета послуг 85 % мисливських компаній співпрацюють з іншими компаніями (Håkan Gyllbring, Nea Goldkhum Hansson, 2010) [7, с. 61]. У центральній частині Фінляндії 40 % компаній, крім суто мисливських послуг, надають також інші послуги (Matilainen & Pouta-Pohjosalo, 2003) [7, с. 44].

Мисливський туризм необхідно базувати на комплексних наукових розробках з обов'язковою екологічною експертизою. Першочерговими завданнями у цьому плані В. Д. Бондаренко, І. В. Делеган та інші вважають [5]: «розробку систем забезпечення відтворення високопродуктивних популяцій; перегляд термінів полювання та обмежень на нього; створення сервісу для мисливців; формування гнучких цін на добування мисливських тварин з урахуванням міжнародного рівня вартості даного виду рекреації; формування мережі вольєрних господарств; популяризацію трофеїв мисливства; координацію досліджень на рівні Міжнародної спілки мисливських товариств».

Отже, для забезпечення економічно ефективного розвитку мисливського туризму в екологічно допустимих межах необхідним є доведення фактичної чисельності мисливських тварин до оптимальних значень; підвищення рівня професійної роботи егерської служби; організація обробки трофеїв у мисливському господарстві; забезпечення необхідної реклами та рівня маркетингу; забезпечення необхідного рівня побутових умов для туристів – мисливців. Враховуючи загальносвітові тенденції, доцільно звернути увагу на створення комплексних господарств, в яких полювання слугуватиме тільки одним із видів рекреаційно-туристичних послуг, які пропонують. Крім того, з еколого-економічної точки зору доцільно розвивати фотополювання, що забезпечить надходження мисливським господарствам та забезпечить збереження мисливської фауни. Для збільшення кількості іноземних мисливців потрібно створити всі необхідні умови проживання та полювання. З огляду на це, важливою є співпраця державних мисливських господарств з приватним сектором. За розвитку міжнародного мисливського туризму доцільною є співпраця із закладами розміщення туристів, туристичними фірмами, що даватиме змогу залучити більшу кількість іноземних мисливців, надавати візову підтримку для іноземних громадян та інші послуги, які мисливське господарство надати не може.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бандерич В. Я. Перспективи розвитку мисливського туризму в Сколівських Бескидах [Електронний ресурс] / В. Я. Бандерич, О. О. Куликів, В. П. Приндак, П. Б. Хоєцький // *Hunting Ukraine*. – Режим доступу : <http://www.huntingukraine.com>
2. Делеган І. В. Актуальні проблеми мисливського господарства України / І. В. Делеган // *Лісовий і мисливський журнал*. – 2000. – № 6. – С. 26–27.
3. Делеган І. В. Перспективи мисливського туризму в системі турбізнесу України / І. В. Делеган // *Матеріали 46-ої наук.-техн. конференції УкрДЛТУ (лісгосподарська секція, 12–19 квітня 1994 р.)*. – Львів, 1994. – С. 69–71.
4. Мисливського господарське законодавство України: посібник / [В. Д. Бондаренко, А. М. Дейнека, В. Р. Бурмас та ін.]. – Львів : СПОЛОМ, 2005. – 336 с.
5. Мисливська зброя, полювання, ведення мисливського господарства / [В. Д. Бондаренко, І. В. Делеган, Т. Кьогалмі, К. А. Татарінов]. – К. : НМК ВО, 1993. – 116 с.
6. Муравйов Ю. В. Нормативи плати за спеціальне використання лісових мисливських угідь та фауни як інструмент реалізації екологічної політики: дис... канд. екон. наук: 08.08.01 / Ю. В. Муравйов. – Львів, 2001. – 200 с.
7. *Matilainen A.* The economic role of hunting tourism – examples from Northern areas

[Електронний ресурс] / A. Matilainen, S Keskinarkaus (eds.) // Report 64. –University of Helsinki, Ruralia Institute. – 2010. – 108 p. – Mode of access : helsinki.flruralia / information / pdf / Reports 64.pdf

*Стаття надійшла до редколегії 25.06.2013 р.
Прийнята до друку 28.07.2013 р.*

INTERNATIONAL TRENDS OF HUNTING TOURISM DEVELOPMENT

Evelina Kulchytska

*National Forestry University of Ukraine,
103, Generala Chupryny Str., Lviv, Ukraine, 79057,
e-mail: evelina@mail.lviv.ua*

In the article was made analysis of hunting tourism development in different countries. Typical forms of hunting tourism in each country and its economic role in a national or regional context were described. Ecological and economic aspects of hunting tourism development in Ukraine were also investigated. Taking in to account the international trends of hunting tourism development were given recommendations to provide profitable game-preserves activity in Ukraine in frame of sustainable development concept. The results of the research showed that hunting companies have to offer comprehensive services. In addition to hunting, these companies can offer fishing tourism products, accommodation, catering services, guide services and other, non-hunting, activities. This can bring large currency incomes to the hunting companies and will insure stable conditions for the companies' functioning. This also will shorten the risk during the activity.

Key words: hunting tourism, game-preserves, sustainable development.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОХОТНИЧЬЕГО ТУРИЗМА

Эвелина Кульчицкая

*Национальный лесотехнический университет Украины,
ул. Ген. Чупринки, 103, г. Львов, Украина, 79057,
e-mail: evelina@mail.lviv.ua*

Проанализировано развитие охотничьего туризма в разных странах. Описаны типичные формы охотничьего туризма в каждой стране и их экономическая роль в национальном или региональном контексте. Исследованы эколого-экономические аспекты развития охотничьего туризма в Украине. Учитывая международные тенденции развития международного туризма, сформированы рекомендации для обеспечения прибыльной деятельности охотничьих хозяйств в Украине в рамках концепции устойчивого развития. Результаты исследования показали, что охотничьи хозяйства должны предлагать комплексные услуги. Кроме непосредственно охотничьих услуг, они могут предлагать услуги рыболовства, размещения и питания туристов, услуги гида и другие услуги, не связанные с основной деятельностью охотничьих хозяйств. Такая диверсификация их деятельности принесет им больше доходов, обеспечит стабильные условия для функционирования, а также сократит риски в процессе деятельности.

Ключевые слова: охотничий туризм, охотничьи хозяйства, устойчивое развитие.